

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2005. május 9.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÉRETTSÉGI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

OKTATÁSI MINISZTERIUM

SZÖVEGÉRTÉS

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

Láng István: Környezetvédelem, fenntartható fejlődés
Mindentudás Egyeteme – 9. előadás – 2002. november 11.

A környezet védelme évszázadok óta az emberi társadalom fontos feladata. Magyarországon már a 19. század második felében törvényekkel védték az erdőket, a vizek tisztaságát. A 20. század első felében is több hasonló rendelet jelent meg, hogy csak egy példát említsek: 1939-ben nyilvánították védetté a Debreceni Nagyerdőt.

A környezetvédelem mint országhatárokat átlépő nagy társadalmi mozgalom a 20. század hatvanas éveiben alakult ki az Amerikai Egyesült Államokban.

1962-ben egy fantáziadús amerikai újságíró, Rachel Carson megírta a *Néma tavasz* című művét. A könyv a természetben felhasznált kémiai anyagok (peszticidek) kedvezőtlen biológiai hatására hívta fel a figyelmet. A *Néma tavasz* nem nevezhető tudományos műnek, ugyanakkor igen színesen és megrázóan ábrázolja a rovarirtó szerek helytelen alkalmazásának nemkívánatos következményeit. Ez a népszerű könyv kétségkívül hozzájárult ahhoz, hogy a környezet megóvása társadalmi mozgalommá vált.

A 20. század hatvanas éveinek első felében az a látomás, amelyet Rachel Carson leírt, teljesen szokatlan volt, és drámai módon rázta fel a vezető értelmiségi körök lelkiismeretét. Ezért tulajdonképpen a *Néma tavasz* című könyv megjelenésétől lehet számítani a környezetvédelem fogalmának bekerülését a társadalmi tudatba és az emberek gondolkodásába. A *Néma tavasz* szerzője nem tudós, hanem tehetséges író, aki azt a feladatot vállalta magára, hogy megkondítja a vészharangot, és egy másfajta gondolkodást, más megközelítési lehetőséget sugalmaz – ahogyan a művéből idézett szöveg is mutatja.

Mese a jövőről: „Aztán egyszer csak valami különös rontás támadt a vidékre, és többé semmi nem volt már olyan, mint azelőtt. Gonosz átok telepedett a tájra: megmagyarázhatatlan betegség vitte el a csirkéket, s a birkák és tehének is megbetegedtek és elpusztultak. A halál árnyéka borult mindenre. A farmerek arról beszéltek, hogy a családokban sokféle nyavalya ütötte fel a fejét, s a városi doktorok egyre értetlenebbül álltak az embereket megtámadó újfajta betegségek előtt. Történt néhány hirtelen és érthetetlen haláleset is, és nemcsak a felnőttek, hanem a gyerekek között, akik játék közben hirtelen rosszul lettek, és néhány óra múlva meghaltak. És az a különös csend. Például a madarak – hol vannak? Sokan beszélgettek róluk, zavartan és tanács-talanul. A kertek hátsó végében felállított madáretetők elhagyottan álltak, s a néhány madár, melyet itt-ott még látni lehetett, minden ízében reszketett, kínosan vonszolta magát – haldoklott. Hajnalonta, amikor más-kor vörösbegy, gerle, szajkó, ökörszem és ezer más madár köszöntötte a napot, most néma csönd ülte meg az erdőt, a földeket és a mocsarat.

A farmokon hiába kotlottak a tyúkok: a tojásokból nem kelt ki csirke. A farmerek panaszkodtak, hogy nem tudnak disznót hizlalni: alig pár malac születik, s néhány napnál nem élnek tovább. Az almafák virágba borultak, de a szirmok között nem sűrögtek a méhek; s a megporozatlan virágokból nem termett gyümölcs. Az utakat szegélyező, valaha oly szépséges növényzet aszott és barna volt, mintha megégett volna – és csend volt itt is, élettelen csend. A halott patakokat sem látogatták már a horgászok: elpusztultak a halak is mind.

Az ereszek alatt, a csatornában és a tetőzsindelyek közötti résekben még látszott egy keveske abból a fehéres-szemcsés anyagból, ami pár hete mint furcsa hó hullott az égből a házakra, a földekre és a vizekbe.

Nem gonosz varázslat, nem valamiféle ellenséges hadtest némította el a vidéket. Az emberek mindent ma-guknak köszönhettek. [...]"

A 20. század hetvenes évtizedének első fele tele volt jelentős eseményekkel, amelyek hosszú időre meghatározták a környezetvédelmi cselekvések irányait. A környezet- és természetvédő aktivisták javaslatára 1970. április 22-én tartották meg az Egyesült Államokban az első *Föld napja* rendezvényt. A média nagy segítséget nyújtott az esemény népszerűsítéséhez, ennek köszönhetően ország-szerte mintegy 20 millió ember vett részt a különböző rendezvényeken, felvonulásokon, és tiltakozott a környezet romlása ellen. A modern környezetvédelmi mozgalmak megjelenését ettől a dátumtól számítják. Később a kezdeményezés áterjedt a többi kontinensre, és ma már világszerte, így Magyarországon is minden évben megtartják a *Föld napját* április 22-én, amikor is értékelik a globális és helyi problémákat.

A következő fontos esemény a *Római Klub* létrejötte volt, ami a globálisan gondolkodó értelmiség vitafóruma. E társaság első jelentése 1972-ben jelent meg *A növekedés határai* címmel. A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a 21. század közepére globális környezeti katasztrófa léphet fel, kimerülnek a természeti erőforrások, drámai módon megnövekszik a környezet szennyezettsége, s a Föld rohamosan növekvő lakosságát egyre nehezebb lesz megfelelő mennyiségű és minőségű élelemmel, ivóvízzel ellátni. Mindennek elkerülésére kidolgozták a globális egyensúly koncepcióját, amely szerint sürgősen csökkenteni kell a népesség növekedését, korlátozni kell az ipari termelést és a meg nem újuló természeti erőforrások (pl. vízkészlet, nyersanyagok) felhasználását.

A jelentés javaslatai nagyrészt és egyoldalúan a gazdasági növekedés korlátozására irányultak. Minden kritika ellenére *A növekedés határai*-nak óriási érdeme, hogy felrázta a világ lelkiismeretét. Vitákat gerjesztett a további útkeresés, a méltányos, történelmileg is igazságos megoldások érdekében.

További lényeges előrelépést jelentett az UNESCO *Ember és bioszféra* programja. Ez a program alapvetően azt vizsgálta, hogy az egyes éghajlati övezetek élővilága és az emberi tevékenység között milyen kölcsönhatások alakulnak ki. [...]

Az ENSZ természetesen felfigyelt ezekre az új irányzatokra. U Thant, az ENSZ főtitkára már az 1968-as közgyűlésen elmondta, hogy olyan új jelenségek vannak kibontakozóban, amelyek békés körülmények között is globális veszélyt jelentenek az emberiség számára; ezek a jelenségek pedig a környezet degradálódása (leértékelődése) és a környezetszennyezés. A főtitkár sürgette, hogy az ENSZ mielőbb szervezzen világkonferenciát erről a témáról. Hamarosan ki is tűzték a dátumot, és megjelölték a helyszínt: 1972. június 5., Stockholm. Azóta június 5. a *Környezetvédelmi világnap*, amelyről világszerte és Magyarországon is minden évben megemlékeznek.

Stockholm után tíz évvel egyre jobban érlelődött az a felismerés, hogy a környezetvédelmi problémákat önmagukban véve nem lehet megoldani, hanem együtt kell szemlélni őket a gazdasági tevékenységekkel. Kezdett kialakulni a környezetet és a fejlődés fogalmát fokozatosan összekapcsoló új koncepció, amelyet fenntartható fejlődésnek neveztek el. „*A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generációk szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk hasonló igényeinek kielégítését.*”

Ez a megfogalmazás politikai üzenet; egyrészt a szegényeknek, mert céljául azt tűzi ki, hogy jusson mindenkinek legalább annyi, amennyi az alapvető emberi szükségletek biztosításához kell, másrészt a gazdagoknak, hogy életmódjukat és fogyasztási szokásaikat szerényebben és takarékosabban alakítsák ki.

A fenntartható fejlődésről beszélve az 1990-es évektől egyre inkább előtérbe kerülnek az emberi vonatkozások. Az életmód, az életminőség, a tudatosság, az értékmegőrzés, a tradíciók mellett a mindennapi létszükségletet biztosító foglalkoztatás, az egészség megőrzése, továbbá az alapvető emberi jogok és a demokratikus intézményrendszer is elengedhetetlen feltétele a fenntartható fejlődésnek.

Forrás: www.mindentudas.hu

A szövegértési feladatok megoldásának értékelése, pontozása

1. A lehetséges tartalmi elemekben adott válaszoktól eltérő minden jó megoldás értékelendő.
2. A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban adott pontszámok, illetve részpontszámok adhatóak.
3. A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
4. Az értékelő tanár a jelölt megoldásaiban jelöli a helyesírási hibákat. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

1. Láng István előadása a Magyar Televízió népszerű ismeretterjesztő sorozatában, a *Mindentudás Egyetemén* hangzott el. A szöveg alapján indokolja legalább két érvel, miért kapott helyet e téma is az előadások között!

Lehetséges válaszlelemek:

- a környezetvédelem önálló tudásterületté /témává/ válása;
- a téma közérdekű jellege;
- a jövő iránti felelősség;
- a fenntartható fejlődés követelménye.

Adható 2, 1, 0 pont.

Két helytálló válaszlelem = 2 pont, egy jó válaszlelem = 1 pont.

Téves, hiányzó válasz = 0 pont.

2. Milyen kommunikációs és nyelvi jellemzők különböztetik meg a tudományos-népszerűsítő előadást a mindennapi társalgási megnyilatkozásainktól? Legalább három jellemzőt nevezzen meg!

Lehetséges válaszlelemek:

- eltérő beszédhelyzet (pl. közönség/hallgatóság – beszédpartner; az előadó számára ismeretlen közönség – ismerős közönség, esetleg bizalmas közeg a társalgásban);
- a megnyilatkozás eltérő célja;
- az előadás monológ, a társalgás dialogikus megnyilatkozás;
- a tudományos előadásra jellemző a téma körülhatárolása, a lineáris előrehaladás, a kötött téma/réma kapcsolat, szakszókincs, halmozott mondatrészek, gyakori alárendelés;
- a társalgási nyelv bizalmas, több a kifejtetlen közlés, utalás, nagyobb szerepe van a meta-kommunikációnak, a hallgató–beszélő szerep felcserélődhet.

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

Az eltérést megnevező (körülíró)

3 jó válaszlelem = 3 pont,

2 jó válaszlelem = 2 pont,

1 jó válaszlelem = 1 pont.

Téves, hiányzó válasz = 0 pont.

3. Az idézett mondatokon belül milyen logikai-tartalmi viszonyra utal az aláhúzott kötőszó?

„Stockholm után tíz évvel egyre jobban érlelődött az a felismerés, hogy a környezetvédelmi problémákat önmagukban véve nem lehet megoldani, hanem együtt kell szemlélni őket a gazdasági tevékenységekkel.”

A kötőszó ellentétes (hozzátoldó kapcsolatos, következtető) kapcsolatra utal. Adható 1 vagy 0 pont.

„A fenntartható fejlődésnek tehát három tartópillére, más szavakkal három dimenziója van: a környezeti, a gazdasági és a szociális tényező, melyek összefonódva és egymást kiegészítve jelennek meg.”

A kötőszó következtetést (kifejtést) fejez ki. Adható 1, 0 pont.

4. Értelmezze a következő szókapcsolatok szövegbeli jelentését! Egész mondatban válaszoljon!

A közölt értelmezéstől eltérő, de tartalmában jó válasz elfogadható.

védetté nyilvánít: *kipusztítás, megváltoztatás, kisajátítás stb. ellen törvényes védelemben részesülőnek mondja (ki)*

Adható 1, 0 pont.

Értelmes, szabatos mondat = 1 pont. Téves, pontatlan értelmezés = 0 pont.

megkondítja a vészharangot: *figyelmeztet a veszélyre*

Adható 1, 0 pont.

Értelmes, szabatos mondat = 1 pont. Téves, pontatlan értelmezés = 0 pont.

vitákat gerjeszt: *ellentétes nézőpontok ütköztetését, gondolatok, érvek szembesítését kezdeményezi*

Adható 1, 0 pont.

Értelmes, szabatos mondat = 1 pont. Téves, pontatlan értelmezés = 0 pont.

5. Helyettesítse rokon értelmű kifejezéssel az alábbi szó szerkezetek meghatározó tagját!

Szó szerkezetek	Rokon értelmű kifejezés
fantáziadús (újságíró)	pl. képzeletgazdag, ötletgazdag
színesen (ábrázol)	pl. érdekesen, változatosan, gazdagon
nemkívánatos (következmény)	pl. kellemetlen, rossz, rossz hatású, negatív
népszerű (könyv)	pl. sokak által olvasott, közkedvelt, kedvelt, széles körben ismert

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Minden jó válaszelem = 1 pont.

Téves, hiányzó válasz = 0 pont.

6. Fejtse ki röviden e plakát felirata és az olvasott szöveg közötti összefüggést!



Az Ökoszolgálat (www.okoszolgalat.hu) a Föld napja plakátversenyére érkezett diákmunka nyomán rajzolta Csorba F. László

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

Az indoklásban lehetséges közös motívumok: csend, a „jövő zenéje”, a rovarirtás hatására létrejövő steril (élettelen) környezet, a néma tavasz.

Ha az összefüggés kifejtése értelmes, helytálló = 3 pont.

Két elemében helytálló válasz = 2 pont.

Egy elemében helytálló válasz = 1 pont.

Téves, homályos, pontatlan válasz = 0 pont.

7. Írjon vázlatot arról, hogy a környezetvédelem mint társadalmi mozgalom miként alakult ki és vált nemzetközivé! Vázlata e folyamat főbb állomásait emelje ki! Legalább hat vázlatpontot írjon!

Lehetséges vázlat:

1. az 1960-as évek USA – R. Carson: *Néma tavasz* (1962)
2. hatására a környezetvédő és természetvédő aktivisták tömegdemonstrációja
3. a probléma felismerése nemzetközivé válik („átlépi” az USA határait) → az 1968-as ENSZ Közgyűlés figyelmeztetései
4. a Föld napja (1970. április 22.) → azóta világszerte ünneplik
5. a Római Klub jelentése: *A növekedés határai* (1972)
6. az UNESCO Ember és bioszféra programja
7. világkonferencia a környezet degradálásáról és a környezetszennyezésről → Stockholm, 1972. június 5.
8. hatására Környezetvédelmi világnap (június 5.)
9. az 1980-as évek: a fenntartható fejlődés koncepciója
10. a fogalom tartalmának bővülése az 1990-es évektől

A tételmondatos és a címszavas vázlatpontok egyaránt elfogadhatók.

Adható 6, 5, 4, 3, 2, 0 pont.

6 értelmes, logikus vázlatpont = 6 pont,

5 vázlatpont = 5 pont,

4 vázlatpont = 4 pont,

3 vázlatpont = 2 pont,

2 vázlatpont = 1 pont,

1 vázlatpont, hiányzó válasz = 0 pont.

8. Ki volt Rachel Carson? A bemutatás tartalmazzon legalább öt ténybeli adatot!

Lehetséges válaszlelemek:

R. C. amerikai újságíró, író, nem természettudós.

1962-ben könyve jelent meg.

Könyvének címe: *Néma tavasz*.

A könyv a rovarirtó szerek hosszú távú természetkárosító hatásáról szól.

Könyve hozzájárult ahhoz, hogy a környezet megóvása társadalmi mozgalommá vált.

Adható 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

5 jó válaszlelemet tartalmazó bemutatás = 5 pont,

4 jó válaszlelemet tartalmazó bemutatás = 4 pont,

3 jó válaszlelemet tartalmazó bemutatás = 3 pont,

2 jó válaszlelemet tartalmazó bemutatás = 2 pont,

1 jó válaszlelemet tartalmazó bemutatás = 1 pont.

Téves, hiányzó válasz = 0 pont.

A kép forrása: dec.state.y.us/website/dpae/cons/rachel

9. Mi a betéttörténet szerepe az előadás szerkezetében, menetében? Válaszában legalább három elemet említsen!

Lehetséges válaszlemek:

A tudományos népszerűsítő előadásban a lineáris előrehaladást megszakító történetmondás:

- szemléltet;
- személyessé, átélhetővé teszi a hallgatóság számára a témát;
- érzelmi hatást vált ki.

Az előadó érvként alkalmazza:

- a mai környezetvédelmi gondolkodás első jelentős nem tudományos állomásaként említi.

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

3 jó válaszlem = 3 pont, 2 jó válaszlem = 2 pont, 1 jó válaszlem = 1 pont.

Téves, hiányzó válasz = 0 pont.

10. Az előadó szerint ma a környezetről való gondolkodás egyik központi eleme a fenntartható fejlődés. A szövegben idézett meghatározáshoz képest mivel gazdagodott napjainkra a fenntartható fejlődés fogalma? Legalább három tartalmi jellemzőt említsen a szöveg utolsó bekezdése alapján!

Lehetséges válaszlemek: az emberi vonatkozások kerülnek előtérbe

- életminőség,
- életmód,
- tudatosság,
- egészségmegőrzés,
- emberi jogok,
- demokratikus intézményrendszer.

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

3 jó válaszlem = 3 pont, 2 jó válaszlem = 2 pont, 1 jó válaszlem = 1 pont.

Téves, hiányzó válasz = 0 pont.

11. A környezetvédelem fontosságáról más vélemények is elhangzanak. Egy vitafórumon a következő állásponttal zárult az előadás:

„Természetesen más célok is megfogalmazhatóak. Mondhatjuk azt is, hogy a mi életünkbe ugyan ne szóljon bele senki, azt tesszük, és úgy, ahogy nekünk jólesik, élünk a mának, ki tudja, mi lesz holnap, a többiek meg... A gyermekeink pedig majd gondoskodjanak magukról, a mi életünk sem volt habos torta.”

www.palya.hu

Kapcsolódjon be a vitába! Egyetért vagy vitatja a fenti álláspontot? Hozzászólásában indokolja véleményét!

A válasz értékét növeli:

- a hozzászólásnak megfelelő tartalmi és nyelvi elemek alkalmazása;
- a saját álláspont világos közlése;
- a vélemény meggyőző indoklása.

A vélemény tartalma és irányultsága nem befolyásolhatja az értékelőt az érvelés minőségében.

Adható a válasz nyelvi és gondolati minőségétől függően 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Hiányzó válasz = 0 pont.

SZÖVEGALKOTÁS

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADAT ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik.
2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 20 pont), a szerkezetre (elérhető: 20 pont) és a nyelvhasználatra (elérhető: 20 pont) adható pontok három teljesítménytartományát. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. Nyelvi és szerkezeti szempontból értékelni csak az adott három téma valamelyikéről szóló dolgozatot lehet.
4. A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő!
5. Az értékelhetetlen feladatra 0 pontot kell adni.
6. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
7. Az értékelő tanár a vizsgázó összpontszámát a szövegalkotási feladat végén található táblázatban rögzíti.

ÉRVELÉS, EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE, ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

TARTALMI KIFEJTÉS

Elérhető 20 pont

(20–15 pont)

A dolgozat a választott témáról szól, és megfelelő tájékozottsággal, gondolati érettséggel, tartalmasan fejti ki a megjelölt kérdést (szempontot, problémát, összefüggést).

A téma megközelítése világos, átgondolt, az értelmezés, a kifejtés tájékozottságra, a vizsgázó tudásának meggyőző alkalmazására utal (*pl. a tárgyi elemek, a fogalmak, az utalások helytállóak, meggyőzőek*).

A lényegi állítások kifejtettek, a példák, hivatkozások relevánsak, a gondolatok hihetőek, meggyőzőek (*pl. az állításokat támogató érvek közül egy sem alapul fogalmi, logikai tévedésen*).

A vizsgázó írásművében tanújelét adja ítélőképességének, kritikai gondolkodásának.

Az írásmű tartalmaz személyes reflexiókat, kifejtett véleményt, álláspontot.

(14–9 pont)

Az írásmű lényegében tartja magát a tételben megjelölt kérdéshez (szempontoz, problémához, összefüggéshez).

Dolgozatában váltakoznak a témához tartozó gondolatok és a témától eltérítő kijelentések. A kifejtés tárgyi elemei (*pl. fogalmak, utalások, példák*) zömükben helytállóak.

Az írásmű mégsem tükrözi írója kellő mélységű és részletességű tudását az adott témáról, ezért nem elég meggyőző. Előfordulhat egy-két fogalmi, tárgyi félreértés.

Az érvek nem mindig támasztják alá kellő mértékben az állításokat, azok nem elég világosak és/vagy értelmesek.

A személyes reflexió, az álláspont kifejtése keveredik az általános megfogalmazásokkal.

(8–1 pont)

A kérdéssel (szemponttal, problémával, összefüggéssel) kapcsolatos értelmes kifejtés helyét gyakran az általánosságok, esetenként fogalmi, tárgyi tévedések foglalják el.

A vizsgázó állításainak magyarázata és kifejtése helyett ismétlésekbe bonyolódik.

Logikai érvelése gyenge vagy hibás; kevés a releváns példa, utalás.

Elfogadható önálló véleményt az írásmű nem tartalmaz, így nem képes meggyőző lenni.

A SZÖVEG MEGSZERKESZTETTSÉGE

Elérhető: 20 pont

(20–15 pont)

Az írásmű egészének felépítése megfelel a feladatban megjelölt műfajnak, a témának és a témáról közölt gondolatoknak.

Az írásműnek – a tartalmi kifejtés logikájával összhangban – van eleje, közepe és vége: a téma felvezetése, kifejtése és lezárása elkülöníthető egymástól. A nagy szerkezeti részek arányosak.

A felépítés egésze meggyőző, világos, logikusan előrehaladó, az állítások és gondolat-egységek világosan kapcsolódnak egymáshoz. A kifejtés, ha a gondolatmenet indokolja, további egységekre is tagolódik.

A globális és lineáris kohézió egyaránt megvalósul a szövegben.

Az írásmű megtartja az adott terjedelmet.

(14–9 pont)

Az írásmű minden fontos részt (felvezetés, kifejtés, lezárás) tartalmaz, de azok aránya, egyensúlya helyenként megbillen (*pl. túl hosszú bevezetés, túl rövid, jelentéktelen befejezés*).

A felépítés olykor következtelen, a gondolatmenetet helyenként indokolatlan váltások, kitérők jellemzik, nem mindig elég világos a részek közötti összefüggés (*pl. előfordul a nyelvi kapcsolóelemek kisebb bizonytalansága*).

A vizsgázó nem fektet elég hangsúlyt arra, hogy a fontos dolgokat kiemelje, elválassza a kevésbé lényegesektől (*pl. az olvasó szerkezeti hiányt érzékel vagy a szöveg néhány bekezdése akár elhagyható*).

(8–1 pont)

Az írásműnek nincs igazán eleje, közepe és vége – nem halad egy meghatározható irányba. A gondolatmenet lényegében zavaros (*pl. csapongás, ismétlődések*).

A szerkezet alapvető hiányossága, hogy a főbb gondolatok nem különülnek el világosan egymástól.

Az író „elvész” a dolgozatban, mert állandóan váltogatja annak irányát: alapvető szövegösszefüggésbeli hiányosságok mutatkoznak (*pl. logikai hézag, felesleges ismétlés, alanyváltás, túlbonyolított mondatok*).

A globális és lineáris kohéziót megteremtő eszközöket (*pl. kötőszavak, névmások, névelők, utalószavak*) nem vagy rosszul használja – az írásmű szétesővé válik.

A terjedelem kirívóan rövid.

NYELVI MINŐSÉG

Elérhető: 20 pont

(20–15 pont)

Az írásmű nyelvi, stiláris regisztere, hangvétele egészében megfelel a témának, a vizsgahelyzetnek, a személyes véleménynyilvánításnak.

Írója egyértelműen, folyékonyan, gördülékenyen fogalmaz. Az írásmű külön értéke az egyéni hangvétele, élvezetes, leleményes stílus.

A mondatfajták (tartalmi és szerkezet szempontból is) kellő változatossággal szerepelnek az írásműben.

A szókincs szabatos, pontos, a stílus kifejező. A szóhasználat választékossága lehetővé teszi az értelmes gondolatközlést.

(14–9 pont)

Az írásmű nyelvi, stiláris regisztere lényegében megfelel a téma és a vizsgahelyzet követelményeinek. A szóhasználat általában pontos, szabatos, de olykor a köznyelvi normától eltérő szóhasználat (*pl. szleng, vulgáris köznyelv, anakronizmus, nyelvi-gondolkodási panel, homályosság*) nehezíti a megértést.

A mondat szerkesztés helyenként nem eléggé változatos.

Nyelvi-nyelvtani hibák is előfordulnak a dolgozatban (*pl. egyeztetésben, vonzathasználatban*).

(8–1 pont)

Az írásmű nyelvi regisztere csak részben felel meg a téma és a vizsgahelyzet stiláris követelményének (*pl. a hangvétele előbeszéd jellegű, nem felel meg az írott művel szemben támasztott igényeknek, követelményeknek*).

A szegényes szókincs, esetenként a tartalmi jellegű szótévesztés, a szintelen stílus (vagy a dagályosság) akadályozza az árnyalt kifejezést.

A mondat szerkesztés nem igényes (*pl. az egyszerű mondatok túlsúlya, hosszadalmas összetett mondatok*).

Gyakran fordul elő nyelvi-nyelvtani hiba az írásműben (*pl. az egyeztetésben, a vonzathasználatban, az igeragozásban*).

ÉRVELÉS

A kezdetektől napjainkig a női sorsoknak számos nagyhatású irodalmi példáját ismerjük – Antigonétól, Júliától a romantikus hősnőkön át a mai nőfigurákig.

Olvassa el figyelmesen Kaffka Margit véleményét!

Érveljen az író felfogásának igazságtartalma mellett vagy ellen! Érvelésében hivatkozzon jellemükben, életsorsukban különböző irodalmi nőalakokra! Példákat a magyar és a világirodalomból egyaránt meríthet. Érvelő esszéjének adjon címet!

„Egész külön mítoszvilága, mondanaköre és irodalma van az »ember« történetén belül az asszonyi sors különarcú tragikumának, amit e néhány szomorú szóba lehetne összefoglalni: tehetetlenség és epedés, lekötöttség, várás, félsz, tőrés; – szívós és gyötrő erőfeszítések a passzivitásból kitörésre [...] – a másik oldalon néhány elbűvölően gyönyörű életremeklés – [...] A legújabb idő – úgyszólván a szemünk láttára nagy és hirtelen, válságos változásokat hozott az asszonyi lélemben; kifejlődött a new-woman [az új nőideál], az új asszony kétségtelenül értékes és egyre terjedő típusa.”

(Kaffka Margit: *Az asszony ügye*. 1913.)

Forrás: Kaffka Margit: Az asszony ügye. Hullámzó élet. Cikkek és tanulmányok. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1959. 195–199. l.

A kép forrása: onb.ac.at/ariadne/ofb/bio-Kaffka.htm.

Lehetséges tartalmi elemek:

A helyes feladatmegoldáshoz elég a részletezett tartalmi elemek szűkebb köre, és természetesen helyes válaszok lehetségesek a megadott tartalmi elemeken kívül is.

A női szerepek helyzete, változása a társadalomban és a művészetben párhuzamos és ellentétes tendenciákat is mutathat. A feltett kérdésre sokféle jó válasz adható, függetlenül attól, hogy az antikvitástól napjaink irodalmáig milyen példák alapján érvel a vizsgázó, vagy hogy példái egyazon korszakból, netán egyetlen műalkotásból származnak, vagy nagyobb a különbség közöttük.

A huszadik század „új nőideáljára” külön kitér az idézett szöveg. Itt a huszadik század első felétől a saját korunkig számos jelenség említhető, az irodalmi egyenjogúságra, önérvényesítésre törő asszonytól (Kaffka Margit) a mai „szingli”-ig. A *válságos* és *értékes* kettősség szintén arra utal, hogy nagyon különböző szempontokból lehet e jelenséget bemutatni.

A feladat többféleképpen oldható meg, ahogyan a példaként közölt alábbi három megközelítésmód is jelzi:

A jelölt választ egy művet, és érvekkel szembesít egymással karakteresen különböző nőalakokat, más művek más élethelyzetű nőalakjaira, esetleg az új nőtípus „*válságos*” és „*értékes*” szerepére is utalva.

A jelölt a Kaffka-idézet értelmezéséből indul ki, és fejtegetésében utal, hivatkozik karakteresen különböző nőszerepekre, irodalmi nőalakokra; esetleg értelmezi az új nőtípus jellemzőit.

A jelölt az idézetben említett új nőtípus (nőideál) „*válságos*” és „*értékes*” voltát értelmezi, ennek összevetésével indít, és kontrasztként hoz példákat korábbi és/vagy mai női sorsokra, nőtípusokra.

Lehetséges utalások nőalakokra:

- a népmesékből (*tündérek, boszorkányok, királylányok, „hamupipőkék” stb.*)
- a mitológiából (*istennők*)
- különböző korszakok példázatos nőalakjai (*antikvitás: pl. Pénélopé, Kalüpszó; Antigoné, Iszméné; középkori trubadúrlíra hölgyei; Izolda, Beatrice*)
- nőtípusok, női szerepek, magatartásformák: a hű (*Pénélopé*), az önfeláldozó (*Antigoné*), a lélekmentő (*Szonja*), a lázadó feleség és a (hős) anya (*Baradlayné*), a mítikus gonosz (*Mirigy*), *Tünde és Ilma* mint két lehetséges női magatartás, a házasságtörő (*Anna Karenina, Bovaryné, Ágnes asszony*), a lélekvezető (*Beatrice*), „figyelmeztető” (*Kurázi mama leánya stb.*)
- női szerepek dramaturgiai szerepe szerint: a tragika (*Antigoné, Gertrudis*), a naiva (*Ophélie, Melinda, Iluska, Zách Klára, Noémi, Ágika (Örkény: Tóték)*), a cseles komorna (*Dorina*), a vágyakozó és vergődő hősnők (*Csehov nőalakjai*)
- a társadalmi hierarchiában betöltött szerep (*Gertrudis, Édes Anna, Vizyné, Mathilde, Bovaryné, Tóth Mari*)
- a férfi–nő viszonyban betöltött szerep: *Éva arcai (Az ember tragédiája), Júlia, Nóra, Móricz nőalakjai (a „Boldogasszony és a Szépasszony); a perdita (Reviczky, Ady, Baudelaire), Tóth Mari „szerepváltása”, a „szingli (pl. Bridget Jones).*

EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

A novella kezdő- és végpontján a címszereplő, Gélyi János érzelmi megnyilvánulásairól olvasunk, amely a boldog büszkeségtől a keserű indulatig ível. Értelmezze az elbeszélést e lelki folyamatból kiindulva! Térjen ki az elbeszélismód, a cselekmény és a jellemrajz egymáshoz való viszonyára!

Mikszáth Kálmán: Szegény Gélyi János lovai

Előbb a „Bokros” aranyszőrű nyakát csinosítja ki bent az istállóban a gazda tengeri-haraszt pántlikával, majd a „Tündér” éjfekete sörényét fonja be, azután sorba a többiét.

Megérti a négy okos állat a parádét... a csörgőket is a kantárhoz kapcsolják... éppen mint tavaly ilyenkor, mikor a szép özvegy molnárnét, Vér Klárát hozták a házhoz, s olyan kevélyen hányják-vetik a nyakukat, mintha a vicispán hátaslova volna valamennyi...

De ha volnának bár magáé a nádorispányé, hogy aranyrácsból etetnék rózsa levelével, ezüstvályúból itatná a gózoni szent kút vizével, mégsem lehetne olyan jó dolguk, mint a Gélyi János keze alatt.

Maga nevelése mind a négy, a szemei előtt nőttek fel ilyen gyönyörűségnek, ő gondozta, fésülte őket éber szeretettel, megmosta a zabot, de meg is rostálta, mielőtt od'adta volna, kiszedte a szénából, sarjából, ami nem jó ízű, takargatta őket télen meleg pokróccal, nyáron megúsztatta, kiscsikókorukban meg is csókolgatta.

Most már nem csókolja, mióta menyecske került a házhoz, mégpedig az a bizonyos, a régi szerető, mert másé volt már egyszer, kétszer lett édessé...

Most már nem csókolja, de azért él-hal értük most is, és nem adná négy lovát tizenhat csoltói, bodoki ménésért.

Pedig ha van valami nagy dolog a világon, mind morzsa csak a Csoltó, Bodok dicsőségéhez mérve. Kilenc vármegyében tudják, ötvenkettőben mesélik a lovak szép növését, vékony lábaikat, módos csípőiket, gyönyörű nyakukat.

Ahol egy nagy úr van, Csoltóra, Bodokra jön négyest válogatni a parasztoktól, és bizony megesik ilyenkor... legalább az öreg Csillom Pál megmondta egykor a belédi grófnak, mikor nősült, hogy de bizony abból a házasságból semmi sem lesz tavaszig, mert az én kiscsikóm még fiatal, és a Péri Jánoséra is korán volna a hám; egyebütt a világon pedig nincs ilyen ló.

... Bezzeg van már most, elleste a tudományukat Gélyi János, s olyanná nevelte ezt a négy csikót, hogy mikor végigröpülnek Csoltón, Bodokon, kiszalad a falu a csodájára, s elsápadnak az emberek az irigységtől.

... Ahogy befonta a sörényüket, felrakta rájuk a szerszámot. Úgy be volt csomózva az egyik hámisztráng, hogy alig bírta kioldani. A négy tüzes csődör nyugtalanul rakosgatta szép, karcsú lábait, s csapkodott a farkával ide-oda.

Az istálló ajtaja ki volt nyitva, s szép pirosposzsgás menyecske jelent meg benne – de nem vette észre Gélyi Jánost: a Ráró nyaka és a szénatartó eltakarta.

János se vette észre az asszonyt, de nemsokára hallotta suttogó hangját odakünn... szaggatott szavakat, amelyeknek értelme is alig volt, mire hozzá érttek.

Vajon kivel beszélget?

„Mondja meg neki, a lagziba én is elmegyek, de aztán... nem tudom még, mi lesz...”

Ez a Klári szava volt, tisztán hallotta. Aztán egy cserepes, nyöszörgő, köhécselestől kísért hang felelt, ki tudja, mit, nem lehetett megérteni. Hanem a Klári suttogását ismét megértette.

„Két mályvarózsa lesz a mellemen, legyen ott... legyen a kenderázttatóknál.”

János kiejtette kezéből a Ráró kantárját, nagyot csördült a dobogón a sok karika meg a zablá, de nem hallotta... nem azt hallgatta.

„Ha a piros rózsát ejtem ki a kezemből az útra, akkor maradjon, ha a fehérét, akkor jöjjön.”

Gélyi János alig bírta felszerszámozni a negyedik lovat, elszorult a szíve, megsibbadt a keze, mindent visszajárul tett. Sötét sejtelem nehezedett a szívére. Hallotta ő már valaha ezt a szelíd hangot ilyennek! Eh, bolondság! A szavak is megijesszék? Aminek teste nincs, annak az árnyékát lássa? Fekete gyanúnak fehér ágyat bontson?

Nyugodtan vezette ki a felszerszámozott lovakat megitatni. Klári éppen akkor kísért ki a kapun egy tőpörödött öregasszonyt.

- Ki volt az az ördögök nagyanyja? - kérdé a fiatal gazda féltréfásan.
- Vőnekiné, a templomsorról.
- Mit keres nálad az a boszorkány?
- Egy kis élesztőt kért szegény.
- Hüüm! Hát kenyeret dagaszt ökigyelme?... No de most már siess felkészülni, Klári! Mindjárt indulunk.

A könnyű szekér már ki volt húzva a színből, s megkenve állt az udvaron, egy perc alatt be volt fogva. Felültek.

János meglegyintette az ostort a négy tüzes állat fölött, s azok prüszkölve, ziháló orrlyukkal, aprózó táncban indultak ki az udvarból.

Végigtekintett rajtuk, s amint elnézte azt a négy formás főt, mely hol a szügybe vágódik, hol fölhajlik nagy kényesen, a rézkarikák a szerszámon, amint csillognak, tündökölnek, a cifra sallang hogy körülröpködi nyúlánk derekukat, és az acélpátkó, amint meg akarja lábuk alatt gyújtani az anyaföldet, szíve megdagad örömeiben.

De jó is, hogy oda nem adta a négy lovat senkinek, pedig hányszor kérték. Csak nemrég is négyezer forintot rakott össze Bodok, Csoltó, hogy megvegyék, és agyonüssék a határon.

Hadd vesszen magva a különb fajnak!

De a lovakról egyszerre leesett a tekintete a felesége szép piros arcára, hófehér keblére, hófehér keblén a két mályvarózsára, pirosra, fehérre.

Megmondta... így mondta.

Kieresztette az ostort Gélyi János, röpiült a négy ló, ágaskodott a gyeplős és az ostorhegyes, a szép-asszony rózsás tenyeréből ernyőt csinált hamis szemeknek, merengve nézte a vidéket, s ő is röpiült.

- Nem is hittem, János, hogy elviszel, tudom, hogy nem szívesen teszed... mert még a rossz nyelvek nem teltek be velem, aztán meg...

Megvárta Vér Klári, hogy az ura szóljon, kérdezzen, de az is a vidéket bámulta, a szaladó réteket, a közeledő kenderáztatókat, melyek úgy csillogtak zöldes vizükkel, mint valami gúnyos szemek, s messzebb a hegyszakadékokat, ezeket az öblös, nyitott koporsókat.

- Aztán meg azt gondoltam, hogy mivel a holnapi vásárra készültél, a Csillomék lakodalmáról egyenesen oda indulsz.

Még erre sem felelt Gélyi János. Csak hadd jöjjön még közelebb az az asszony a töviseivel.

- Ej, beh kényes lett kend! Beszélni is restell. Hogy lesz hát, hadd hallom? Itthagysz-e azalatt, vagy magaddal viszel?

- Otthagylak - mondá kelletlenül. - Úgyis három napig tart a lagzi.

A kenderáztatóhoz értek. A dűlőúton ott mendegélt Csapke Sándor a tulipános szűrében, az ünneplő kalapjával, s úgy tett, mintha csak véletlenül fordulna meg a kocsirobogásra - pedig azt még a föld is megérzi, ha a Gélyi János négy híres lova jön.

De mit most a lovak!... A felesége arcát fürkészi. Ni, hogy csillog a szeme, ni, hogy odanézett a nyalka legényre, epedőn, lopva, hosszan vetette rá édes tekintetét.

... S jaj, kiesett kezéből, nincs többé mellén a fehér mályvarózsa.

Ereszté a gyeplőt ellankadó keze mindig jobban, jobban... mint a siető szél, ha felhőket vinne, vágatnak szilajon Gélyi paripái; nem is paripák már, a szörnyű sebesség összegyúrja őket egy fekete szárnyá, amely röpiül... röpiül... Nem is szárny az, de a megvadult halál!

- Irgalom, segítség! Ó, tartsd azt a gyeplőt! - sikolt fel Vér Klári. - Itt a hegyszakadék, jaj, ott is egy örvény!...

- Verjen meg az isten; de meg is fog verni!

- Ó, tartsd azt a gyeplőt, édes uram, férjem!

Tartotta is, de csak míg kioldta rajta a bogot. Csettentett a szájával, s egy lóriasztó szisszentést hallatott:

- Gyi Tündér! Ráró!

Aztán odahajította két kibontott gyeplőszárát a Bokros és Villám nyaka közé...

Forrás: Magyar remekírók. Új folyam. Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2002. 60-63. o.

A kép forrása: sk_szeged.hu/.../tapeirodalom/mikszath.htm

Lehetséges tartalmi elemek:

A helyes feladatmegoldáshoz elég a részletezett tartalmi elemek szűkebb köre, és természetesen helyes válaszok lehetségesek a megadott tartalmi elemeken kívül is.

A novella címe csak részben készíti elő a mű cselekményét, jelentését csak a teljes szöveg elolvasása után nyeri el. A címben olvasható jelző nem Gélyi János vagyoni helyzetére utal, hanem részint a falu véleményét fejezi ki, részint a tragikus öngyilkosságra és gyilkosságra utal. És finoman áthelyezi e sorsok tragikumát az igazán ártatlanokra: a lovaira.

Cselekményvezetés:

- a szereplők érzelmi viszonyaiból, a minimális, jelzésszerű cselekvések egymásra hatásából következő zárt cselekmény;
- a novella négy szereplős (a férj, a feleség, a „kerítőnő” és a szerető), zárt világú, a balladára emlékeztető tragikus hangoltságú mű;
- a cselekményt a férj nem-tudása és a felismerés vezérli: ez a szerkezet kétosztatúvá teszi a novellát (a mű első részében a férj büszke, boldog, öntudatos, majd a lassú, homályos sejtés ideje után következik be a hirtelen ráismerés és a gyors döntés); a ráismerést nem szavak, hanem jelek hívják elő (*a fehér rózsá*).

Elbeszélésmód:

- dramatikus elemek: gyorsítás, sűrítés, lassítás, tragikus befejezés;
- a sorsokat mozgató lélekrajz kihagyásos, néhány érzelemre (birtoklás és féltékenység, erotikus vágy és a csalás öröme) összpontosít;
- az érzelmek megjelenítése szaggatott mondatokkal és mozdulatokkal, gesztusokkal, fészavakkal, hangtalan belső beszéddel történik;
- egységes hangnem, tájnyelvi elemekkel;
- az elbeszélő a főhős érzelmeit követi;
- jellemző a szaggatott beszédmód és a jelképek beszéltetése;
- a legbensőbb döntések indítékai nincsenek kimondva;
- az elbeszélő a környezet tárgyait, jelenségeit is beszélteti;
- a tárgyi világ jelentésszervező: hangsúlyos a lovak feldíszítése, az ünneplő ruha.

Szereplők:

- a történés közvetlenül a szereplők lelkében és/vagy közvetlen környezetükben zajlik;
- a szereplők archetipikus alakok;
- a szereplők döntési élethelyzetben vannak – de nincs bennük zavar, tanácstalanság (mindketten kétely nélkül döntenek);
- a beszéd sokszor csak takarója szándékok, akaratok létének vagy változásainak, olykor a megtévesztést szolgálja;
- Gélyi János lelki összeomlása.

ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

A huszadik század egyik alapvető életérzése az egyén fenyegetettsége, kiszolgáltatottsága. Hasonlítsa össze a két idézett költeményt! Miként jelentkezik ez az érzés *Kosztolányi Dezső* és *József Attila* alkotásában? Értelmezésében figyeljen a hasonló és az eltérő motívumokra! Térjen ki a beszédmód sajátosságaira, a megjelenítés költői-művészi eszközeire!

Kosztolányi Dezső: *Beírtak engem mindenféle Könyvbe*

Beírtak engem mindenféle Könyvbe
és minden módon számon tartanak.
Porzó-szagú, sötét hivatalokban
énrólam is szól egy agg-szürke lap.
Ó, fogcsikorgatás. Ó, megalázás,
hogy rab vagyok és nem vagyok szabad.
Nem az enyém már a kezem, a lábam,
és a fejem, az is csak egy adat.
Jobb volna élni messze sivatagban,
vagy lenni rohadni, zsíros föld alatt,
mivel beírtak mindenféle Könyvbe
és minden módon számon tartanak. (1921)

József Attila: *Levegőt!*

Ki tiltja meg, hogy elmondjam, mi bántott
hazafelé menet?
A gyepre éppen langy sötétség szállott,
mint bársony-permeteg
és lábom alatt álmatlan forogtak,
ütött gyermekként csendesen morogtak
a sovány levelek.
Fürkészve, körben guggoltak a bokrok
a város peremén.
Az őszi szél köztük vigyázva botlott.
A hűvös televény
a lámpák felé lesett gyanakvóan;
vadkácsa riadt hápogva a tóban,
amerre mentem én.
Épp azt gondoltam, rám törhet, ki érti,
e táj oly elhagyott.
S im váratlan előbukkant egy férfi,
de tovább baktatott.
Utána néztem. Kifoszthatna engem,
hisz védekezni nincsen semmi kedvem,
míg nyomorult vagyok.
Számon tarthatják, mit telefonoztam
s mikor miért, kinek.
Aktákba írják, miről álmodoztam
s azt is, ki érti meg.
És nem sejtetem, mikor lesz elég ok
előkotorni azt a kartotékot,
mely jogom sérti meg.

És az országban a törékeny falvak
– anyám ott született –
az eleven jog fájáról lehulltak,
mint itt e levelek
s ha rájuk hág a felnőtt balszerencse,
mind megcsörren, hogy nyomorát jelentse
s elporlik, szétperreg.
Óh, én nem így képzeltem el a rendet.
Lelkem nem ily honos.
Nem hittem létet, hogy könnyebben tenghet,
aki alattomos.
Sem népet, amely retteg, hogyha választ,
szemét lesütve fontol sanda választ
és vidul, ha toroz.
Én nem ilyenek képzeltem a rendet.
Pedig hát engemet
sokszor nem is tudtam, hogy miért, vertek,
mint apró gyermeket,
ki ugrott volna egy jó szóra nyomban.
Én tudtam – messze anyám, rokonom van,
ezek idegenek.
Felnöttem már. Szaporodik fogamban
az idegen anyag,
mint szivemben a halál. De jogom van
és lélek vagy agyag
még nem vagyok s nem oly becses az irhám,
hogy érett fővel szótlánul kibírnám,
ha nem vagyok szabad!

Az én vezérem bensőmből vezérel!
 Emberek, nem vadak –
 elmék vagyunk! Szívünk, mig vágyat érlel,
 nem kartoték-adat.
 Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet,
 jó szóval oktasd, játszani is engeddd
 szép, komoly fiadat!

(1935. november 21.)

Forrás: Kosztolányi Dezső: Beírtak engem mindenféle Könyvbe. Kosztolányi Dezső összes versei. A szöveggon-
 dozás és a jegyzet Réz Pál munkája. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

A kép forrása: palatabla.zenith.org.yu/.../Kosztolanyi.htm

József Attila összes versei. A szöveggyűjtés Stoll Béla munkája. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

A József Attila-kép forrása: c3.hu/-ongalap/borsod/IROK

Lehetséges tartalmi elemek:

A helyes feladatmegoldáshoz elég a részletezett tartalmi elemek szűkebb köre, és természetesen helyes válaszok lehetségesek a megadott tartalmi elemeken kívül is.

- A Kosztolányi-költemény a fenyegetettség egyetlen mozzanatát ragadja meg: az elszemély-
 telenedett bürokrácia hatalmát az egyes ember fölött. A nagybetűvel írt Könyv ennek jel-
 képe, emblémája. (Utalás az írásbeliség hatalmára a kimondott szó [szóbeliség] felett.)
- A *Levegőt!* című vers ezt a motívumot idézi a 4. strófában, a hasonlóságot rokon értelmű
 kifejezések is bizonyítják (*Kosztolányi D.*: Könyv, agg-szürke lap, hivatal, számon tartanak;
József A.: Számon tarthatják, akta, kartoték, előkotorni).
- A lírai én viszonya a fenyegetettség létállapotához a tiltakozás, a szabadság igénylése:
Kosztolányi D.: „*Ó fogcsikorgatás: Ó megalázás, / hogy rab vagyok és nem vagyok sza-
 bad.*”; *József A.*: „*hogy érett fővel szótlanul kibírnám, / ha nem vagyok szabad!*”
- A Kosztolányi-vers a korszakforduló félelmetes jelenségét idézi fel, mely a rejtelmes és
 megfoghatatlan életet pusztá kartotékká redukálja.
- *József A.* a problémát egyéni-személyes, természeti és társadalmi-közösségi szinten vizsgálja.
- *Kosztolányi D.* regisztrálja a létállapotot, az ebből való kitörés vágyát a feltételes módú név-
 szói-igei állítmány jelzi („*Jobb volna*”);
- *József A.* a szabadság szülte rend eljövételét sürgeti.
- *Kosztolányi D.* verse egyetlen motívum köré szerveződik (*A bús férfi panaszaiból* ciklus
 egyik darabjaként);
- *József Attila* az életmű szinte minden fontos motívumát felsorakoztatja (szabadság, rend,
 gyermek, gyermek–felnőtt, játék, anya).
- A két vers szerkezeti felépítése eltérő: *Kosztolányi D.*: keretes, a tizenkét soros költemény-
 ben az első két sor nyitó tézise ismétlődik meg az utolsó két sorban; *József A.*: a gondolati
 költemények mintájára a meditációs helyzet felvázolásával kezd, s ez indítja el az eszmélke-
 dés folyamatát, mely egyre változó, ám szorosan összetartozó körökben elemzi a fenye-
 getettség állapotát, s zárul a fölismert igazság kimondásával.
- Az egyes szám első személyű beszédmód és a modalitás váltakozása a személyes érintettsé-
 get jelzi (*Kosztolányi D.*: felkiáltás; *József A.*: kérdés, felkiáltás, felszólítás).
- Verselés: *Kosztolányi D.*: 11 / 10 jambusok; *József A.*: 11 / 6 jambusok.

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibák jelölése

Bekezdés jele: fordított Z-betű.

Szövegbeli hiány jele: √

Egyéb szövegalkotási hiba jele: - - - - -

A nyelvhasználati hibák jelölése: ~~~~~~

A helyesírási hibák jelölési formái: durva hiba: 3 vonalas aláhúzás, súlyos hiba: 2 vonalas aláhúzás, egyéb hiba: 1 vonalas aláhúzás.

Az íráskép értékelése

Teljesítményszintek

Az íráskép rendezett, olvasható.

Az íráskép rendezetlen: -1 pont.

Az íráskép helyenként nehezen olvasható, általában rendezetlen: -2 pont.

Az íráskép zömében alig olvasható és/vagy értelemzavaróan rendezetlen: -3 pont.

A helyesírási típushibák pontozása

Durva hiba (3 pont)

1. A mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban.
2. Az összeolvadás, a részleges hasonulás, az írásban jelöletlen teljes hasonulás és a kiesés hibás írásmódja.
3. Kezdőbetűk tévesztése közhasználatú tulajdonnevek esetében.
4. Kezdőbetű tévesztése tulajdonnévből képzett melléknév esetében.
5. Igeközös igék hibás írása.
6. Az *ly - j* hibás írása, az *ly - j* tévesztése szótőben és toldalékban, az *ly - j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése közhasználatú szavakban.
7. Tagadószó egybeírása az igével.
8. Felszólító módú igealakok hibái.

Súlyos hiba (2 pont)

1. Közhasználatú szavak egybe- és különírása.
2. Közhasználatú szavak elválasztása.
3. Magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban.

Egyéb hiba (1 pont)

1. Nem közhasználatú szavak durva hibái.
2. Köznevek kezdőbetűjének tévesztése (*pl. Világháború, Föld Napja*).

Központozási hiba (összesen 5 pont)

1. Mondatzáró írásjelek; tagmondatok közötti írásjelek; mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése.
2. Egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése.

A helyesírási hibapontok kiszámítása

Fontos, hogy a helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is.

Ismétlődő hibáért minden hibatípusban csak egyszer számítható hibapont. Csak ugyanabban a szóban elkövetett megegyező hiba és a központoszási hibatípus számít ismétlődő hibának.

A közhasználatú szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy fogalomkincse közhasználatúnak tekintendő (*pl. metafora*).

A nyelvhelyességi hibát ne minősítsük helyesírási hibának.

Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat ugyanúgy durva, súlyos és egyéb hibatípusba soroljuk, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a jelölt emlékezetből idéz, és esetleg hibát vét, hibáit soroljuk az egyéb hibák közé. A költői–írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében viszont másként ítélendő meg, ezt a hibatípust a központoszási hibának megfelelően pontozzuk.

A helyesírási hibák szempontjából a szövegértési és a szövegalkotási feladat megoldását együttesen kell figyelembe venni.

A vizsgázó összpontszámából maximum 15 vizsgapontot lehet levonni. (Tehát 29 vagy annál több hibapont esetén is értelemszerűen 15 vizsgapontot vonunk le.)

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá a következő módon történik:

Hibapont	Levonás
1–2	0
3–4	2
5–6	3
7–8	4
9–10	5
11–12	6
13–14	7
15–16	8
17–18	9
19–20	10
21–22	11
23–24	12
25–26	13
27–28	14
29–	15